

Бібліографічний опис

Дулібський А.В. Тактико-стратегічні концепції змагальної діяльності центрального захисника у сучасних оборонних стратегіях гри команд з футболу. – Лекція з навчальної дисципліни «Теорія і методика обраного виду спорту та спортивно-педагогічне вдосконалення (ТіМОВС та СПВ) (спеціалізація - футбол)». – 21 стор.

Ключові слова: футбол, змагальна діяльність, центральний захисник, тактика футболу, тактико-стратегічна концепція, оборонна стратегія.

Назва:	Тактико-стратегічні концепції змагальної діяльності центрального захисника у сучасних оборонних стратегіях гри команд з футболу
Автори:	Дулібський А.В.
Ключові слова:	футбол, змагальна діяльність, центральний захисник, тактика футболу, тактико-стратегічна концепція, оборонна стратегія
Дата публікації:	2019
URI (Уніфікований ідентифікатор ресурсу):	http://repository.ldufk.edu.ua
Розташовується у зібраннях:	Конспекти лекцій

© Львівський державний університет фізичної культури, 2019 рік
© Кафедра футболу ЛДУФК, 2019 рік
© Дулібський А.В., 2019 рік

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра футболу

Дулібський А.В.

ТАКТИКО-СТРАТЕГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ
ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ЗАХИСНИКА
У СУЧАСНИХ ОБОРОННИХ СТРАТЕГІЯХ ГРИ КОМАНД З ФУТБОЛУ

Лекція
з навчальної дисципліни
«Теорія і методика обраного виду спорту
та спортивно-педагогічне вдосконалення»
(ТіМОВС та СПВ) (спеціалізація - футбол)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	<u>01 Освіта/Педагогіка</u>
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	<u>014.11 Середня освіта (Фізична культура)</u> <u>017 Фізична культура і спорт</u>
ФАКУЛЬТЕТ	<u>Педагогічної освіти</u> <u>Фізичної культури і спорту</u>
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	<u>(бакалаврський)</u>

© Львівський державний університет фізичної культури, 2019 рік

© Кафедра футболу ЛДУФК, 2019 рік

© Дулібський А.В., 2019 рік

Львів – 2019

ЛЕКЦІЯ

на тему:

ТАКТИКО-СТРАТЕГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ЗАХИСНИКА У СУЧАСНИХ ОБОРОННИХ СТРАТЕГІЯХ ГРИ КОМАНД З ФУТБОЛУ

ПЛАН.

1. Вектори розвитку сучасного футболу.
2. Науково-технічна революція ХХ - ХХІ століть і розвиток футболу.
3. Знання – основа передбачення.
4. Мета, завдання, методи дослідження у лекції.
5. Аспекти футбольного мистецтва.
6. Колективний характер сучасного футболу.
7. Еволюція переходу від «футболу дуелей» до «тотального футболу».
8. Основні оборонні стратегії сучасного футболу.
9. Компактність в оборонних тактико-стратегічних побудовах.
10. Циклічність гри в футбол з точки зору основних ігрових фаз.
11. Центральний захисник - позиція (амплуа) гравця центральної осі футбольного поля.
12. Функції центральних захисників у сучасних багатолінійних системах гри.
13. Дослідження змагальної діяльності гравців центральної осі футбольного поля.
14. Показники змагальної діяльності кращих «центрбеків» англійської Прем'єр ліги.
15. Основні тактико-стратегічні прийоми оборонних стратегій.
16. «Ідеальна» оборонна стратегія - атака воріт команди суперника.
17. Неприпустимість ситуацій “один в один” у сучасному футболі.
18. Використання гнучких динамічних тактико-стратегічних концепцій.
19. Перспективи подальших науково-практичних пошуків.
20. Висновки.

Сучасний футбол переживає черговий динамічний спіралеподібний розвиток, який викликано, головним чином, перманентною інтенсифікацією та циклічністю гри і глобальною комерціалізацією спорту вищих досягнень. Філософія, концепція і стиль гри багатьох команд високої кваліфікації постійно вдосконалюються та істотно видозмінюються в напрямку універсальної гармонізації гри. При цьому спостерігається чітка тенденція: вдосконалення наступальних векторів організації та ведення ігрових дій надає поштовх розвитку різноманітних варіантів захисного футболу, а відтак і створення та модернізації збалансованого й гармонійного футбольного продукту (видовища).

В сучасному футболі ці два взаємозалежні системні процеси відбуваються одночасно. Важлива роль у згаданих процесах належить гравцям, які контролюють ігровий простір перед своїми воротами, - центральним захисникам. Тому метою лекції є вивчення тактико-стратегічних закономірностей змагальної діяльності центрального захисника в сучасних оборонних стратегіях команд з футболу.

Встановлено, що центральні захисники в сучасному футболі – бездоганно фізично підготовлені, атлетичні та високі за зростом (від 180 см і вище) гравці з добре розвинутим вмінням грати головою і відмінно діяти у відборі м'яча, а також – це, перш за все, футболісти з сучасною швидкістю ігрового мислення та прийняття правильних ігрових рішень.

Для науково-технічної революції XX - XXI століть характерними є не лише бурхливий розвиток науки, відкриття фундаментальних законів світобудови та формування цілої низки нових наукових дисциплін (передусім природничо-наукових), але й системне та ефективно використання здобутого наукового знання у сфері практики.

Отримання наукового знання та його опредметнення в структурах практики стало визначальним чинником суспільного поступу, виміром його прогресивності в стратегічно-прагматичному сенсі.

Наука футболу, як і наука взагалі, - це мистецтво передбачення. Ведучи мову про передбачення, необхідно також мати на увазі його відносний характер. Аналіз майбутніх шляхів розвитку гри вимагає перманентних зусиль, постійного оволодіння щораз новими і ще новішими умовностями й випадковостями, які реалізуються у футболі, як одній із галузей людської цивілізаційної діяльності.

Знання, якими володіє людство, складають основу передбачення. Практика веде до безперестанного розширення цих знань. Саме такі процеси відбуваються і в сучасному професійному спорті, зокрема це стосується і найпопулярнішої гри сьогодення – футболу.

Метою лекції є аналіз та вивчення тактико-стратегічних закономірностей змагальної діяльності центрального захисника в сучасних оборонних стратегіях команд з футболу.

Здійснення мети лекції передбачає вирішення таких основних **завдань**:

1. Проаналізувати найпоширеніші захисні тактико-стратегічні варіанти ведення гри в центральній зоні футбольного поля в сучасному футболі.
2. Вивчити вплив організації гри в центрі захисної ланки на загальнокомандну організацію та структуризацію гри в сучасних оборонних стратегіях команд з футболу.
3. Визначити деякі модельні показники ігрової діяльності центрального захисника в сучасних оборонних стратегіях команд з футболу.

Для вирішення **завдань** лекції застосовувалися загальнонаукові та спеціально-наукові **методи дослідження**:

1. Теоретико-методичний аналіз і узагальнення спеціальної наукової та методичної літератури.
2. Теоретико-методичний аналіз і узагальнення матеріалів всесвітньої комп'ютерної мережі "Інтернет".
3. Аналіз відеоматеріалів футбольних матчів команд високої кваліфікації «Динамо» (Київ, Україна), «Шахтар» (Донецьк, Україна), «Карпати» (Львів, Україна), «Реал» (Мадрид, Іспанія), «Баварія» (Мюнхен, Німеччина), «Барселона» (Барселона, Іспанія), «Челсі» (Лондон,

Англія), «Манчестер Сіті» (Манчестер, Англія), «Манчестер Юнайтед» (Манчестер, Англія), «Тоттенхем» (Лондон, Англія), «Арсенал» (Лондон, Англія), а також відеоматеріалів футбольних матчів збірних команд України (національної, молодіжної, юніорської та юнацьких (17 – 18-річних)). Крім того, проводився детальний відеоаналіз офіційних ігор збірної команди Львівського державного університету фізичної культури, яка приймала участь у Чемпіонаті України з футболу серед команд вищих навчальних закладів країни.

В практиці сучасного футболу існує три основні оборонні стратегії - *зональний захист*, при якому кожен із гравців захисту «відповідає» за певну ігрову зону футбольного поля, *персональний захист*, де кожен захисник стежить за нападником, атакуючим півзахисником чи іншим гравцем команди суперника, якого йому визначив тренерський штаб згідно завчасу розробленого тактико-стратегічного плану, і *комбінований захист*, як розумне і продумане поєднання перших двох оборонних стратегій.

За допомогою збалансованої та всесторонньо продуманої оборонної стратегії футбольна команда намагається надати своїм ігровим перевагам більшу тактико-стратегічну цілісність. Необхідно також додати, що найуспішніші та конкурентоспроможні стратегії, як правило, містять елементи як оборонної, так і наступальної стратегій.

З метою ефективно організації захисних тактико-стратегічних дій команда повинна протягом гри демонструвати максимальну компактність в оборонних тактико-стратегічних побудовах. Це означає, що при атаці команди суперника гравці повинні стежити за розвитком ігрових ситуацій і подій на футбольному полі та не залишати занадто великий простір між собою і партнерами в горизонтальній та вертикальній просторових площинах. Якщо ігрові простори між футболістами однієї команди залишаються компактними, тоді супротивник не має можливості небезпечно контратакувати, заволодівши м'ячем.

Для реалізації цього тактико-стратегічного завдання команда концентрує свої ігрові сили на невеликій ділянці футбольного поля (ширина і довжина

такого умовного «квадрату» 35 – 40 метрів, при цьому контролюється близько 1500 квадратних метрів (загальна площа футбольного поля – 7 - 11 тисяч квадратних метрів)), що полегшує володіння м'ячем (якщо ж у суперника немає м'яча, він не може викликати реальну загрозу). Такий підхід допомагає відібрати м'яч, а у випадку його втрати вчасно повернутися в оборону на завчасу визначені тренерським штабом ігрові позиції. Важливу роль у цьому тактико-стратегічному процесі організації командних дій в обороні відіграє саме центральний захисник.

Циклічність гри в футбол можна розглядати і з точки зору таких основних ігрових фаз:

1. Атака воріт команди суперника.
2. Перехід від атаки воріт команди суперника до оборони власних воріт.
3. Захист власних воріт.
4. Перехід із захисту в напад.
5. Підготовчі дії.

Даний умовний перелік циклічних фаз гри в футбол передбачає організацію гри взаємоважливих і взаємозалежних аспектів футбольного мистецтва, якими є оборона і атака. Для сучасного футболу, на думку багатьох спеціалістів, характерна високоорганізована багатолінійна оборона, що розпочинається відразу після втрати м'яча чи не зовсім вдалого завершення атаки. В основі оборони своїх воріт – злагодженість, чіткість та спортивна агресивність захисних тактико-стратегічних дій, спрямованих на відбір м'яча і миттєву (при умові відбору м'яча) гостру атакувальну передачу в небезпечну зону футбольного поля поблизу воріт команди суперника.

В циклі п'яти фаз гри (організація атаки - перехід в оборону - організація оборони - перехід в атаку - підготовчі дії) циклічність гри є достатньо гнучкою і може бути по-різному використана протягом всього футбольного матчу. Деякі команди орієнтуються лише на певні фази, інші – використовують всі фази гри.

Центральний захисник (з англійської – «center back» або «central defender» чи «stopper») - позиція (амплуа) гравця поблизу та навколо центральної осі

футбольного поля в захисних тактико-стратегічних командних побудовах. Основна змагально-ігрова мета центрального захисника в футболі - вберегти ворота своєї команди в недоторканності, «закрити», «зцементувати» центральну зону футбольного поля перед своїми воротами, а також не дозволити центральному нападнику, атакувальним півзахисникам чи іншим гравцям команди суперника вийти на ударну позицію біля своїх воріт.

В деяких командах на центральних захисників покладено тільки функцію захисту своїх воріт. Проте в сучасному футболі дуже важливо на цій позиції мати тактично грамотного і розумного в ігровому плані гравця, здатного «бачити» поле, який вміє віддати точну передачу, «відкрити гру» «першою» конструктивною передачею в ігровий простір, а також може миттєво в один-два дотики до м'яча (за необхідності це може бути і ведення м'яча з більшою кількістю доцільних дотиків) перевести гру від лінії оборони своїх воріт до зони атаки на ворота суперника у виконанні своєї команди.

У сучасному футболі команди в ігрових тактико-стратегічних схемах (1+4+3+3; 1+4+4+2; 1+4+5+1; 1+4+1+4+1) використовують два, рідше три (1+3+4+3; 1+3+5+2; 1+5+4+1) центральних захисника, амплуа якого передбачає виконання змагальних командних завдань на ключовій позиції в захисті воріт своєї команди. Для ефективної змагальної діяльності центрального захисника важлива максимальна чіткість і синхронність виконання тактико-стратегічних дій, доведених до абсолютного автоматизму. Важливим аспектом є також ігрове взаєморозуміння як між гравцями захисної ланки (воротар, флангові захисники, «латералі», центральні (опорні) півзахисники), так і з гравцями лінії нападу (нападники, флангові півзахисники, центральні атакувальні півзахисники, «вінгери») (згідно термінології теорії та методики спортивних ігор - це тактична «зіграність» гравців різних амплуа).

Центральний захисник в сучасному футболі є «генералом» футбольної «армії», який повинен бути не тільки лідером у змагальній діяльності й навчально-тренувальному процесі, на футбольному полі та в роздягальні, а і провідником прогресивних командних ідей тренерського штабу. Його

позиційно-стратегічний стандарт - гра в центрі задньої лінії захисту перед своїми воротами. До того ж, це повинен бути гравець, який, окрім найвищої фізичної, психо-фізіологічної та функціональної готовності, демонструє колосальний спокій і впевненість навіть у надскладних ігрових моментах та ситуаціях.

Раніше, в часи «футболу дуелей» (до моменту зародження «тотального футболу») при виборі центрального захисника оцінювались виключно його фізичні можливості, головним були вміння вести боротьбу чи верхові єдиноборства та антропометричні дані. В реаліях сучасного футболу цих навичок для центральних захисників вже недостатньо. Нині центральний захисник змушений не тільки добре вести швидкісно-силову боротьбу за м'яч, за кращу ігрову позицію, але й вміти розпочинати атаку команди, а за необхідності повинен вміти проходити з м'ячем вперед, виходячи на позицію центрального півзахисника чи навіть центрального нападника з метою створення передумов для ефективної атаки воріт команди суперника.

Колективний характер футболу вимагає максимального напруження зусиль всієї команди. В інтересах загальної мети команда грає за визначеним завчасу планом, за концепцією, яка була розроблена перед конкретною грою. Проте загальна мета не може бути досягнута без спільних дій і зусиль всіх гравців команди. В інтересах досягнення поставленої мети команда вступає в боротьбу за загальним планом, який координує дії кожного гравця команди, в тому числі це стосується і центрального захисника.

Загальна тактика, як і загальна стратегія (загальний план певної діяльності, який охоплює тривалий період, спосіб досягнення складної мети), не вирішують всі глобальні чи часткові питання. В команді є зв'язки та ланки, тактичні завдання яких хоч і сприяють досягненню загальної мети, але в інтересах виконання проміжних завдань в певні моменти гри тимчасово є не такими, як тактика всієї команди. Йдеться про тактику зміни місць нападниками чи про зброю захисту – тактику створення положення “поза грою”, де важливу роль відіграє центральний захисник.

При дослідженні змагальної діяльності футболістів різних амплуа, зокрема центрального захисника, футбольне поле ділилося на три ігрові зони, де перша ігрова зона - зона захисту “своїх” воріт (30 м від “своїх” воріт); друга ігрова зона - зона підготовки власних атак і перешкод наступальним діям суперника; третя ігрова зона - зона безпосереднього ведення наступальних дій з метою “взяття” воріт команди суперника (30 м від воріт суперника) (рис. 1):

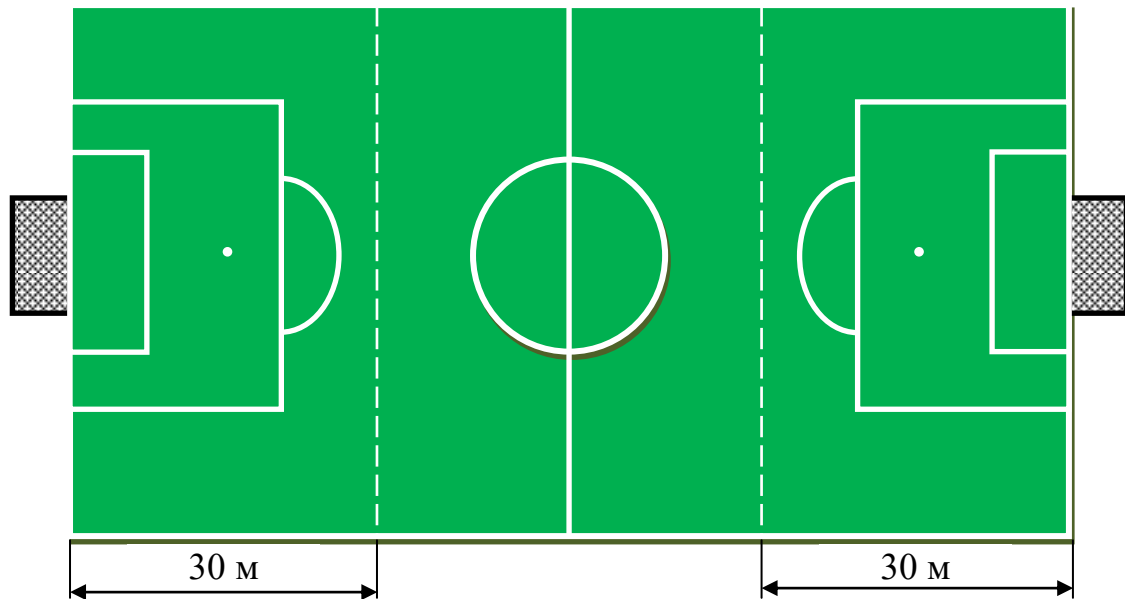

Рис. 1. Розподіл футбольного поля на три умовних зони,

У результаті науково-методичної співпраці зі спеціалістами КНГ (комплексної наукової групи) футбольного клубу “Карпати” (Львів, Україна) і КНГ кафедри футболу Львівського державного університету фізичної культури, а також вивчення і аналізу матеріалів всесвітньої комп’ютерної мережі “Інтернет”, які були присвячені проблемам моделювання змагальної діяльності у спорті, зокрема у футболі, даний підхід в деяких аспектах було вдосконалено.

Як наслідок, для визначення техніко-тактичної діяльності у процесі експерименту використовувалася методика, згідно якої футбольне поле умовно поділялося на квадрати, площа яких становила 1 квадратний метр, тобто кількість досліджуваних квадратів відповідала площі футбольного поля (рис. 2).

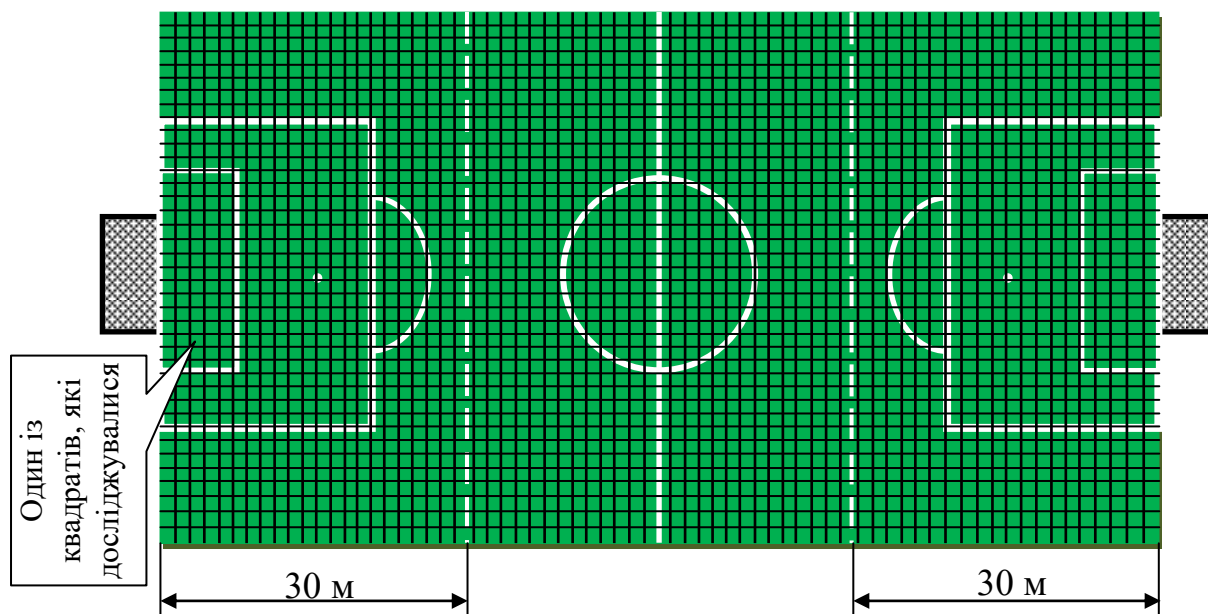

Рис. 2. Футбольне поле, умовно поділене на квадрати.

Такий підхід дозволяв точно враховувати розподіл ігрових техніко-тактичних дій футболістів у процесі гри в основних зонах футбольного поля, що сприяло визначенню ігрового вкладу кожного гравця в досягнення командного результату. Спеціально розроблена комп'ютерна програма дозволяла проводити підрахунок техніко-тактичних дій (ТТД) кожного гравця. За допомогою даної методики було досліджено 29 відеозаписів футбольних матчів за участю висококваліфікованих українських і зарубіжних футболістів.

Фіксація техніко-тактичних дій (ТТД) з м'ячем у процесі гри проводилася з використанням двох видів протоколів. Перший був розроблений українськими спеціалістами науково-методичного центру "Динамо" під керівництвом Лобановського В.В. і А.М.Зеленцова, другий - іноземними фахівцями футболу - М.С.Полішкісом і Ю.Я.Поволоцьким та вдосконалений фахівцями КНГ (комплексної наукової групи) футбольного клубу "Карпати" (Львів, Україна) та викладачами – спеціалістами КНГ кафедри футболу Львівського державного університету фізичної культури.

В першому протоколі реєструвалася загальна кількість індивідуальних техніко-тактичних дій (ТТД) футболістів з м'ячем (11 показників, серед яких: короткі та середні передачі (окремо впоперек - назад і вперед), довгі передачі,

ведення, дриблінг (обведення), відбір, перехоплення, перешкоди, передачі головою, удари головою у площину воріт і удари ногою у площину воріт) та відсоток помилок у виконанні таких дій.

У другому протоколі, створеному у вигляді багатовимірної матриці, реєструвалися показники колективних тактико-стратегічних дій (КТСД) футболістів (таблиця 1).

Таблиця 1

Протокол реєстрації
колективних тактико-стратегічних дій футболістів (взірець)

ЗОНИ ФУТБОЛЬНОГО ПОЛЯ	КОЛЕКТИВНІ ТАКТИКО- СТРАТЕГІЧНІ ДІЇ	ВЗАЄМОДІЇ ФУТБОЛІСТІВ			
		В “2-ках”	В “3-ках”	В “4-ках”	5 і більше
1	Наступальні	+ + + -	+ + - -	- +	+ -
	Підготовчі	+ + +	+ - -	-	+ -
	Захисні	+ - +	- + -	+ - -	- + + - -
2	Наступальні	+ + + - -	+ + - + -	+ -	+ - - +
	Підготовчі	- + +	+ - + - +	+ - +	+ -
	Захисні	+ - +	- + -	+ - -	- + + - -
3	Наступальні	- - +	- + -	+ - -	- + + - -
	Підготовчі	+	- + - +	+ - +	- +
	Захисні	+ - +	- + -	+ - -	- + + - -

Знаком “ + ” позначалися взаємодії гравців, при яких м’яч залишався у команди, що проводила колективні наступальні дії. Знаком “ - ” позначалися взаємодії гравців, що призводили до втрат м’яча. Наступальними називалися комбінації, за допомогою яких команда просувалася вперед, незважаючи на протидію суперника. Підготовчими були названі дії, при яких команда зберігала м’яч, змушуючи суперника вести боротьбу за нього, проте захисні побудови команди-суперника не порушувалися. До підготовчих колективних тактико-стратегічних дій (КТСД) були віднесені також ті комбінації, при яких м’яч передавався гравцеві для індивідуального обігрування суперника за допомогою дриблінгу у першій і другій ігрових зонах футбольного поля.

Обробка даних дослідження змагальної діяльності футболістів здійснювалася шляхом внесення зареєстрованих показників в спеціальний протокол і проведення статистичного аналізу. Змагальна активність футболістів визначалася за сумарною кількістю виконаних техніко-тактичних дій (ТТД). Крім того, коефіцієнт надійності розраховувався як співвідношення точно (безпомилково) виконаних прийомів до загальної кількості виконаних ТТД. Рівень техніко-тактичної підготовленості оцінювався за формулою, запропонованою Г.А.Голденко:

$$IO\ mtn = OC + OY, \quad (1)$$

де *IO mtn* - інтегральна оцінка техніко-тактичної підготовленості футболістів,

OC - оцінка спеціалізації футболістів,

OY - оцінка універсалізації футболістів.

Всі результати вносилися в основний протокол і співставлялися з доступними модельними характеристиками гри центральних захисників.

Результати експерименту продемонстрували, що футболісти частіше реагують на те, як суперник обороняється, і виходячи з цього, продумують наступні тактико-стратегічні атаквальні ходи. При цьому дії захисників залишаються для нападників непідконтрольним параметром, тобто «виманити» когось із гравців суперника з лінії оборони, відкрити зону чи створити чисельну перевагу неможливо без помилок захисників.

Крім того, було встановлено, що переважна більшість дій гравців на футбольному полі взагалі не має відношення до м'яча. В середньому м'яч знаходився в ногах у футболістів 53,4 секунди, і з м'ячем вони пробігали максимально 191 метр за гру.

Іншими словами, той відрізок - менше хвилини, який гравець в середньому зустрічається з м'ячем, - це близько 1% всього часу, який спортсмен проводить на футбольному полі. Ці цифри також вражають, якщо поглянути на дистанцію, яку гравець (залежно від амплуа) пробігає за матч - близько десяти-одинадцяти-

дванадцяти кілометрів. Тобто з м'ячем протягом матчу гравець долає приблизно 1,5 – 2 % змагальної бігової відстані.

Коли м'яч все-таки перебуває у гравця, середня кількість дотиків за одне “володіння” є два, а тривалість такого “володіння” в середньому - 1,1 секунди. Хоча ця тривалість варіюється залежно від позиції футболіста. Отже, дії гравців на футбольному полі рідко мають відношення до м'яча. 99 % ігрового часу вони його не торкаються, 98,5 % ігрового часу гравці пересуваються без м'яча. А коли футболіст нарешті торкнувся м'яча, з ним (м'ячем) відразу ж доводиться розставатися (виконувати передачі, удари, долати спроби відбору м'яча та ігрових перешкод гравців команди суперника). Це і є «мова» сучасного футболу, в якому «бігає», «рухається» м'яч, а кількість дотиків до м'яча – максимально продумана, мінімізована і, першочергово, максимально відповідальна. Кожна точна і правильна ігрова дія з м'ячем у сучасному футболі є надважливою та повинна бути практично довершеною за якістю.

Часто центральні захисники йдуть в штрафний майданчик суперника при розіграшах кутових та штрафних ударів, (що також підтвердили результати експерименту), оскільки вміння грати головою і високий зріст дозволяють їм безпосередньо загрожувати воротам суперника.

Центральний захисник повинен контролювати широкий ігровий простір у

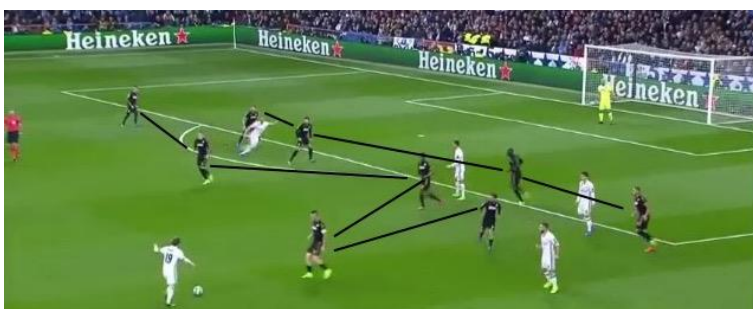

Рис. 3. Основні орієнтири футболістів у грі в захисті: м'яч, ігровий простір, ворота своєї команди, гравці суперника і партнери зі своєї команди

штрафному майданчику. Зазвичай, під час ведення захисних тактико-стратегічних дій у всіх гравців є п'ять основних орієнтирів: м'яч, ігровий простір, ворота своєї команди, гравці суперника і партнери з команди (рис. 3).

Кожна ігрова дія повинна бути результатом, який базується на цих п'яти основних орієнтирах.

На думку Хосепа Гвардіоли, яку підтримують значна кількість спеціалістів футболу, в сучасному футболі, як правило, в багатьох ігрових епізодах не треба бігати за гравцями команди суперника, а потрібно закрити ігровий простір між цими гравцями. І це також одне з ключових завдань сучасного центрального захисника.

Більшість центральних захисників мають високий зріст, що дозволяє їм відбивати ударом головою м'ячі, які потрапляють у штрафний майданчик. Проте часто в футбольних командах можна зустріти і центральних захисників невеликого зросту, які володіють високою технікою відбору м'яча, мистецтвом «першої» передачі, вмінням підстраховувати партнерів чи вміло керувати всією лінією оборони.

В цьому амплуа, окрім того, ще можуть виступати спортсмени, котрі володіють великою фізичною силою і витривалістю на шкоду техніці виконання ігрових прийомів, оскільки їх функція полягає в тому, щоб блокувати підходи до штрафного майданчика і не допускати, щоб гравці суперника створювали небезпечні моменти поблизу воріт команди, яка організовує захист своїх воріт.

Центральна зона – дуже важлива частина футбольного поля. Окрім номінальних центральних нападників в цю зону можуть прийти («увірватися») крайні нападники або півзахисники команди суперника. В сучасних багатолінійних системах оборони центральний захисник є, як правило, передостанньою (перед воротарем і воротами), і тому дуже важливою, лінією захисту своїх воріт.

З метою деталізованого аналізу гри центрального захисника високої кваліфікації було проаналізовано і вивчено показники змагальної діяльності двох кращих «центрбеків» англійської Прем'єр ліги в сезоні 2013 - 2014 рр. (Джон Террі («Челсі», Англія) та Венсан Компані («Манчестер Сіті», Англія), а також кращих центральних захисників провідних футбольних клубів англійської Прем'єр ліги у першій половині сезону 2017 - 2018 рр. (таблиця 2).

Показники змагальної діяльності центральних захисників
провідних футбольних клубів Прем'єр ліги Англії

№ з/п	Ім'я та прізвище футболіста (Футбольний клуб, в якому виступає гравець)	Сезон (роки)	Амплуа	Зіграні матчі	Ігровий час (хв.)	Ігри в основному складі	Вихід на заміну	Замінений	Передачі м'яча	Точність передач м'яча (%) (1 тайм)	Точність передач м'яча (%)	Успішні єдиноборства	Програні єдиноборства	Успішні єдиноборства (%)	Успішні єдиноборства вверху	Програні єдиноборства вверху	Успішні єдиноборства вверху (%)
1	Гарі Кехілл «Челсі» Англія	2017 - 18	ЦЗ	7	495	6	1	0	265	83,4	70,9	22	15	59,5	12	11	52,2
2	Жоель Матіп «Ліверпуль» Англія	2017 - 18	ЦЗ	11	990	11	0	0	746	88,6	78,9	56	23	70,9	27	5	84,4
3	Давід Луїс «Челсі» Англія	2017 - 18	ЦЗ	8	717	8	0	0	409	86,6	69,7	45	36	55,6	14	12	53,8
4	Пер Мертезакер «Арсенал» Англія	2017 - 18	ЦЗ	3	270	3	0	0	169	90,5	86,2	25	7	78,1	21	5	80,8
5	Філ Джонс «Манчестер Юнайтед» Англія	2017 - 18	ЦЗ	11	895	11	0	2	501	92	83,3	45	18	71,4	23	7	76,7
6	Лоран Косцельни «Арсенал» Англія	2017 - 18	ЦЗ	8	715	8	0	1	540	87,4	82,8	54	27	66,7	31	19	62
7	Ніколас Отаменді «Манчестер Сіті» Англія	2017 - 18	ЦЗ	11	971	11	0	1	932	92	86,9	54	32	62,8	30	14	68,2
8	Шкодран Мустафі «Арсенал» Англія	2017 - 18	ЦЗ	5	450	5	0	0	340	87,6	80,9	32	25	56,1	17	14	54,8
9	Тобі Альдервейрельд «Тоттенхем Хотспур» Англія	2017 - 18	ЦЗ	10	900	10	0	0	692	85,7	77,9	36	32	52,9	13	20	39,4
10	Ерік Байї «Манчестер Юнайтед» Англія	2017 - 18	ЦЗ	8	720	8	0	0	350	86	75,8	34	20	63	12	5	70,6
11	Деян Ловрен «Ліверпуль» Англія	2017 - 18	ЦЗ	8	485	6	2	1	377	85,4	69,6	40	17	70,2	28	11	71,8
12	Кріс Смоллінг «Манчестер Юнайтед» Англія	2017 - 18	ЦЗ	6	465	5	1	0	222	87,4	72,7	30	10	75	19	3	86,4
13	Джон Террі «Челсі» Англія	2013 - 14	ЦЗ	38	3420	38	0	0	1604	89,6	74	159	56	74	99	37	72,8
14	Вінсент Компані «Манчестер Сіті» Англія	2013 - 14	ЦЗ	25	2032	23	2	2	1232	87,3	77,3	93	76	55	38	24	61,3
Середні значення показників змагальної діяльності центральних захисників провідних футбольних клубів Прем'єр ліги Англії									86,5	75,7	48	17	70,2	29	12	72,5	

Команди, які практикують гру від оборони, змушені постійно шукати нові рішення проти наступальних потуг суперника, і навпаки – команди, в основу тактико-стратегічної концепції яких покладено наступальна складова – шукають протидію організованим оборонним стратегіям, про що свідчать показники змагальної діяльності центральних захисників, представлених у таблиці 2.

Сутність оборонної стратегії в сучасному футболі, як елементу тактико-стратегічної концепції, полягає у тому, щоб змусити суперника дійти до висновку про неможливість, небажаність, а тому і неспроможність атаки на захисні позиції команди супротивника. Чітка оборонна стратегія позбавляє суперника стимулів для ведення наступальних дій та зміцнює захисні тактико-стратегічні основи своєї команди. Ефективна оборонна стратегія в сучасному футболі відіграє важливу роль, навіть, за наявності рішучої наступальної чи контр наступальної стратегії.

Кожна оборонна стратегія використовує три основні тактико-стратегічні прийоми:

- підвищення рівня структурно-організаційних бар'єрів ведення захисних тактико-стратегічних дій;
- попередження про серйозні заходи у відповідь;
- позбавлення суперника стимулів до наступальних тактико-стратегічних дій.

Ідеальною оборонною стратегією є, на думку багатьох вітчизняних і зарубіжних фахівців футболу, атака воріт команди суперника. Ефективні та вчасні дії у відповідь на атаку супротивника - важлива складова оборонної стратегії. Дії у відповідь необхідно застосовувати якомога раніше.

Виникнення ситуацій “один в один” у форварда супротивника проти одного з футболістів в лінії оборони є неприпустимими, тому безпосереднім обов'язком центральних захисників є нейтралізація подібного роду небезпеки. Це досягається за рахунок чітко продуманих поперечних і поздовжніх тактичних переміщень гравців на футбольному полі. Центральний захисник повинен намагатися займати позицію поблизу лінії можливої передачі м'яча, яка

проходить від гравця, що володіє м'ячем, до форварда, який розташовується поряд із захисником (схема 1).

Таким чином, блокується або перехоплюється можлива проникаюча передача. Але встежити за діями форварда, який постійно змінює своє розташування на футбольному полі, і при цьому контролювати м'яч, дуже складно. Для цього центральні захисники завжди повинні підказувати один одному, куди рухається форвард супротивника. Зазвичай, даються прості та короткі підказки «Вліво!» чи «Вправо!», в залежності від вектора руху нападника команди суперника (схема 1).

Сьогодні в сучасному футболі зростає усвідомлення того, що в динамічному та мінливому футбольному середовищі команди повинні використовувати гнучкі динамічні тактико-стратегічні концепції. Підставою цього є інноваційне стратегічне мислення, яке може бути передумовою інноваційного розвитку сучасного футболу, в тому числі українського професійного та дитячо-юнацького футболу.

Перспективи подальших пошуків полягають у вивченні та науково-аналітичному осмисленні змагальної діяльності гравців захисних ігрових амплуа в сучасних оборонних стратегіях команд з футболу.

© Львівський державний університет фізичної культури, 2019 рік
© Кафедра футболу ЛДУФК, 2019 рік
© Дулібський А.В., 2019 рік

Висновки

1. В сучасному футболі відбувається зміщення акценту зі стратегічного процесу на інноваційне стратегічне мислення, з одночасною проекцією майбутнього, формулювання концепції та філософії інноваційної поведінки гравців, тренерів, фахівців, що виражає прагнення до ідентифікації проблем у майбутньому і негайного реагування на них, їх передбачення. Це знаходить відображення в програмуванні багатовимірних сценаріїв з урахуванням умов, у яких буде функціонувати футбол майбутнього.

2. Навчання, виховання, тренування, вдосконалення та розвиток висококваліфікованого центрального захисника можуть виявитися досить складними завданнями. Простота дій гравців цього амплуа, як видається на перший погляд, є дуже оманливою. Для центрального захисника недостатньо тільки добре вести силову боротьбу і постійно стежити за переміщеннями гравців супротивника в зоні оборони своїх воріт.

3. Зріст висококласного центрального захисника в сучасному футболі коливається від $179,8 \pm 3,7$ см до $188,1 \pm 9,5$ см, $p < 0,01$, вага від $77,6 \pm 5,9$ кг до $87,9 \pm 7,1$ кг, $p < 0,01$ і худорлявість (відсоток жирової тканини) від $12,4 \pm 1,9$ % до $14,5 \pm 2,1$ %, $p < 0,01$).

4. Для центрального захисника високої кваліфікації модельними є такі показники ігрової діяльності: сума техніко-тактичних дій (ТТД) в одному матчі – від 68 ± 9 до $111,2 \pm 3,5$ при браку (неточних техніко-тактичних діях) від 12 до 19 % . Кількість передач – від $34 \pm 2,5$ до $100 \pm 7,2$ при точності (передача дійшла до партнера) від 73 % і вище.

5. Для центрального захисника високої кваліфікації характерним є різностороннє застосування широкого арсеналу техніко-тактичних дій під час гри. Вагоме значення в ігровій діяльності висококваліфікованого центрального захисника мають кількісні показники відбору м'яча в різних зонах футбольного поля (на своїй половині поля $9,7 \pm 3,4$; в середині поля $3,1 \pm 0,7$; на половині

поля суперника $1,2 \pm 1,1$), довгих передач м'яча вперед, поперек і назад ($2,8 \pm 2,5$; $2,5 \pm 0,5$; $1,1 \pm 1,2$) та коротких і середніх передач вперед ($10,4 \pm 1,8$; $10,2 \pm 1,3$), назад і поперек ($7,5 \pm 3,9$; $10,1 \pm 1,8$).

6. До висококласного центрального захисника, як і загалом до гравців всієї команди, висуваються вимоги високої мобільності під час організації будь-якого наступального або оборонного маневру. За одну гру гравець цього амплуа пробігає в різному темпі та з різною інтенсивністю від 8 100 – 9 300 до 10 100 – 11 350 метрів.

7. Індивідуальні тактико-стратегічні дії центрального захисника підпорядковуються колективній грі, що жодною мірою не зменшує переваг окремих «яскравих» гравців, які є лідерами у своїх командах. При цьому не варто забувати про імпровізацію, яка може бути як індивідуальною, так і командною, вносячи до гри елемент тактичної несподіваності та ігрового дезорієнтування суперника.

8. Необхідно відзначити, що в сучасному футболі основне розташування гравців упродовж матчу може варіюватися. Це стосується і тактико-стратегічних аспектів гри центральних захисників команди. В залежності від ігрової ситуації, тактико-стратегічної необхідності та розвитку подій на футбольному полі, в центральній частині може опинитися будь-який гравець, в тому числі воротар. Проте прямо відповідальним за важливий центральний плацдарм є, безумовно, центральний захисник. Таким чином, для досягнення успіху має значення не стільки сама тактична система, що є формою, скільки зміст гри і способи її організації та ведення командою продуманих до найменших деталей ігрових тактико-стратегічних дій.

© Львівський державний університет фізичної культури, 2019 рік

9. © Кафедра футболу ЛДУФК, 2019 рік

10. © Дулібський А.В., 2019 рік

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ЛЕКЦІЇ ПРАЦЬ

1. Дулібський А. Спортивний відбір у футболі / А.В. Дулібський, А.Г. Яценко, В.В.Ніколаєнко // Навчально-методичний посібник. – К., Федерація футболу України, 2003. - 135 с.
2. Дулибский А.В. Разминка футболистов. / К.Л. Вихров, А.В. Дулибский // Методическое пособие. – К.: Федерация футбола Украины, Комби ЛТД, 2005. – 192 с.
3. Дулібський А.В. Техніко-тактична підготовка юних футболістів. / Дулібський А.В., Фалес Й.Г. // Навчально-методичний посібник. - Київ: Науково-методичний комітет Федерації футболу України, 2001. – 61 с.
4. Дулибский А.В. Повышение эффективности спортивного отбора в футболе. – / А.В. Дулибский // – Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, № 8 / 2010. С. 29 – 33.
5. Дулібський А. Чемпіонат світу з футболу 2014 року: кадрово-аналітичний аспект. / Андрій Дулібський, Ярослав Грисьо // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / За заг. ред. Євгена Приступи. – Львів., 2015. – Вип. 19, т. 1. – С. 70 – 75.
6. Дулібський А. Чемпіонат світу з футболу 2014 року: аналітико-цифровий аспект. / Андрій Дулібський, Олег Колобич, Богдан Хоркавий // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / За заг. ред. Євгена Приступи. – Львів, 2015. – Вип. 19, т. 1. – С. 76 – 81.
7. Дулібський А. Спортивний відбір у системі багаторічної спеціалізованої освіти футболістів. - / Андрій Дулібський // - Спортивна наука України: Електронне наукове видання. – Львів, 2015. - №4 (68). - С. 28 - 35.
8. Дулібський А. Напрямки удосконалення техніко-тактичної підготовки юних футболістів. - / Олег Колобич, Богдан Хоркавий, Андрій Дулібський // - Спортивна наука України: Електронне наукове видання. – Львів, 2016. - №2 (72). - С. 15 - 23.

9. *Дулібський А.* Ефективність виконання стандартних положень у футболі. - [Електронний ресурс] / Виноградський Б., Дулібський А., Хоркавий Б., Колобич О. // Спортивна наука України. – Львів, 2016. – № 3 (73).– С. 9 – 14. – Режим доступу: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/421/405>.
10. *Дулібський А.* Вплив проявів швидкісних якостей футболістів на ефективність виконання стандартних положень. - [Електронний ресурс] / Дулібський А., Виноградський Б., Хоркавий Б., Колобич О. // Спортивна наука України. – Львів, 2016. – № 5 (75). – С. 28 – 39. – Режим доступу: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/451>
11. *Дулібський А.* Структурно-змістові компоненти змагальної діяльності центрального (опорного) півзахисника в сучасному європейському футболі. - [Електронний ресурс] / Андрій Дулібський, Тарас Завійський, Богдан Виноградський// Спортивна наука України. – Львів, 2016. – № 5 (75). – С. 10 – 19. – Режим доступу: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/606/586>.
12. *Дулібський А.* Тактико-стратегічні аспекти змагальної діяльності центрального захисника у сучасних оборонних стратегіях гри команд з футболу. - [Електронний ресурс] / Андрій Дулібський, Андрій Маркович, Богдан Виноградський, Богдан Хоркавий, Олег Колобич, Олександр Огерчук, Ярослав Грисьо // Спортивна наука України. – Львів, 2017. – № 5 (81). – С. 22 – 33. – Режим доступу: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/645/623>.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

та рекомендована для опрацювання література

1. Бэтти Э. Современная тактика футбола: Перевод с английского. - М.: Физкультура и спорт, 1980. - 135 с.
2. Виноградський Б. Ефективність виконання стандартних положень у футболі [Електронний ресурс] / Виноградський Б., Дулібський А., Хоркавий Б., Колобич О. // Спортивна наука України. – 2016. – № 3 (73).– С. 9 – 14. – Режим доступу: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/421/405>.
3. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. – Київ: ППС – 2002, 2006. – 338 с.
4. Дахно І.І. Зовнішньоекономічний менеджмент - Оборонна стратегія. Глава 14. – 568 с.
5. Дулібський А. Вплив проявів швидкісних якостей футболістів на ефективність виконання стандартних положень [Електронний ресурс] / Дулібський А., Виноградський Б., Хоркавий Б., Колобич О. // Спортивна наука України. – Львів, 2016. – № 5 (75). – С. 28 – 39. – Режим доступу: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/451>
6. Дулібський А., Яценко А.Г., Ніколаєнко В.В. Спортивний відбір у футболі: Навчально-методичний посібник. – К.: Федерація футболу України, 2003. – 135 с.
7. Дулібський А. Структурно-змістові компоненти змагальної діяльності центрального (опорного) півзахисника в сучасному європейському футболі. - Андрій Дулібський, Тарас Завійський, Богдан Виноградський// Спортивна наука України. – Львів, 2016. – № 5 (75). – С. 10 – 19. – Режим доступу: <http://sports-science.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/606/586>.
8. Дулібський А. Тактико-стратегічні аспекти змагальної діяльності центрального захисника у сучасних оборонних стратегіях гри команд з футболу. - Андрій Дулібський, Андрій Маркович, Богдан Виноградський, Богдан Хоркавий, Олег Колобич, Олександр Огерчук, Ярослав Грисьо // Спортивна

наука України. – Львів, 2017. – № 5 (81). – С. 22 – 33. – Режим доступу: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/645/623>.

9. Зеленцов А.М., Лобановский В.В., Ткачук В.Г., Кондратьев А.И. Тактика и стратегия в футболе - К.: Здоров'я, 1989. - 192 с.

10. Зеленцов А.М., Лобановский В.В. Моделирование тренировки в футболе. 2-е вид. перероб. і доп. - К.: Альтерпрес, 1998. - 216 с.

11. Качалин Г.Д. Тактика футбола. – Москва: Физкультура и спорт, 1986. - 128 с.

12. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К.: ПАРАПАН, 2003. – С. 3.

13. Кримський С.Б. Смысл постісторії // Філософська думка. – 2006. – № 4. – С. 23.

14. Людина в сучасному світі: колективна монографія; в 3 книгах; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В.П.Мельника. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. - 577 с.

15. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу. – Методичний посібник / Дулібський А.В. – К.: Федерація футболу України, 2003. – 131 с.

16. Петухов А.В. Футбол. Формирование основ индивидуального технико-тактического мастерства юных футболистов. Проблемы и пути решения. – Москва: Советский спорт. - 2006. – 232 с.

17. Подготовка футболистов. Теория и практика / Г.В. Монаков. - Москва: Советский спорт. - 2005. – 288 с.

18. Сергієнко Л.П. Спортивний відбір: теорія та практика. У 2 кн. - Книга 2. – Відбір у різні види спорту: Підручник. / Л.П.Сергієнко – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2010. – 784 с.

19. Техніко-тактична підготовка юних футболістів / А. В. Дулібський, Й. Г. Фалес. – Київ: ФФУ, 2001. – 61 с.

20. Хоркавий Б.В. Особливості розвитку фізичних якостей юних футболістів за допомогою неспецифічних і специфічних засобів / Богдан

Хоркавий, Олександр Огерчук, Олег Колобич // Спортивна наука України. – Львів, 2017. – № 2 (78). - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/issue/archive>

21. John George Terry. - [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.squawka.com/news/category/squawka-analysis>.

22. The role of a central defender - [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.upv.es/investigacion/estructuras>.

23. Vincent Jean Mпoy Kompany. - [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.optasports.com>.

24. Guida Tecnica Per Le Scuole Di Calcio / Federazione Italiana Giuoco Calcio: Settore Giovanile e Scolastico. – Roma, 2008. - 572 p.

25. Michels R. Team Building: The Road to Success / R. Michels: Cardinal Publishing Group, 2001. – 298 p.

26. Pircher M. Differenzielles Torschusstraining Im Fußball / M. Pircher. – Munchen: Stiebner Verlag GmbH, 2009. - 120 s.

27. STEPS TO BECOMING A SUCCESSFUL CENTRAL DEFENDER by Ivan Bobanovic | Last updated Mar. 25, 2010. - [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.goalden.com/2010/03/5-steps-to-becoming-a-successful-central-defender/>

28. SOCCER POSITIONS & FIELD TACTICS by Ivan Bobanovic. - [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.goalden.com/category/positions-field-tactics/>

29. Ruiz L. Spanish Soccer Coaching Bible: Youth & Club / L. Ruiz. – Michigan: Reedswain Publishing, 2002. - Vol. 1. – 308 p.

30. The Future Game - Elite. The Football Association Technical Guide For Young Player Development / The Football Association. – London, GB, 2010. – 275 p.

© Львівський державний університет фізичної культури, 2019 рік

© Кафедра футболу ЛДУФК, 2019 рік

© Дулібський А.В., 2019 рік